

LITERATURA

- Raymond Ball, *Pédagogie de la communication*, Paris, PUF, coll. SUP, 1971.
- Roland Barthes, »Rhétorique de l'image«, *Communications*, br. 4, 1964.
- Claude Germaine, »L'image dans l'apprentissage des langues«, *Communication et langages*, 1976, br. 29.
- André Mareuil, *L'enseignement du français à l'ère des média*, Paris, PUF, coll. l'Educateur, 1978.
- B. Hongre, *Etude d'images publicitaires*, Sèvres, CIEP, 1971.
- Michel Tardy, »La fonction semantique des images«, *Etude de linguistique appliquée*, 1975, br. 17.

Gordana Mikulić

STAVOVI O NASTAVI STRANIH JEZIKA U SKLOPU OPĆIH PROGRAMSKIH OSNOVA NA VISOKOŠKOLSKIM USTANOVAMA

U ljetnom semestru školske godine 1977/1978. Radna jedinica za jezičnu nastavu OOUR-a za jezike i književnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu počela je održavati nastavu stranog jezika na nekoliko fakulteta i visokih škola. Kako ni na jednom od tih fakulteta nastava do tada nije bila organizirana, pa nije bilo ni plana ni programa, trebalo je za sve fakultete pripremiti adekvatan nastavni materijal.

Iako je programske osnove učenja utvrdio Sabor SRH i u njima, okvirno, definirao zadatke i cilj nastave stranog jezika u svim organizacijama visokog obrazovanja, zahtjevi udruženog rada i potrebe studenata koji se obrazuju za pojedina stručno-znanstvena područja određuju i specifičnu upotrebu jezika, ovisno o primjeni koju strani jezik ima za stručni razvoj, kao i za znanstveni rad u struci za koju se student oposobljava.

Da bismo identificirali te prave potrebe poznavanja jezika, u toku studija i kasnije u radu, proveli smo anketu među studentima, sveučilišnim nastavnicima stručnih predmeta i diplomiranim stručnjacima u praksi.

Zanimalo nas je dvoje:

1. koji segment jezičnog saznanja treba stručnjacima,
2. koji su vidovi korištenja znanja relevantni za stručnjake u praksi.

Anketu smo proveli na Filozofskom, Medicinskom, Šumarskom, Defektoškom, Prirodoslovno-matematičkom fakultetu, Fakultetu poljoprivrednih znanosti i Muzičkoj akademiji. Anketirali smo 69 sveučilišnih nastavnika.

Zatim smo anketu proveli u organizacijama udruženog rada, tj. u »Plivi«, Institutu »Ruđer Bošković«, INI, Centru SUVAG, Kliničkom centru Rebro, »Chromosu« i Institutu za tumore. Anketirali smo 84 stručnjaka iz prakse.

Na svim spomenutim fakultetima anketirali smo i 102 studenta druge godine.

Anketa za sveučilišne nastavnike imala je 25 pitanja, a za stručnjake u praksi 16 pitanja.

Prvih pet pitanja odnosilo se na njihovo poznavanje stranih jezika. Željeli smo, naime, ocijeniti koji im je stupanj poznavanja stranog jezika potreban da bi se njime služili pri čitanju, pisanju, slušanju i govorenju. Zastupljenost korištenja pojedinih vidova jezika kod sveučilišnih nastavnika i stručnjaka iz prakse prikazana je u tablici 1.

Zastupljenost korištenja pojedinih oblika jezika kod sveučilišnih nastavnika i stručnjaka iz prakse

Tablica 1.

Red. br.	Vidovi korištenja jezika	Sveučilišni nastavnici	Stručnjaci iz prakse
1.	čitanje stručnih tekstova	100%	77%
2.	praćenje razgovora o struci	79%	45%
3.	glasno interpretativno čitanje (kongresi, savjetovanja, simpoziji)	77%	48%
4.	razumijevanje govornih stručnih tekstova	76%	66%
5.	razgovori o općim temama	68%	47%
6.	pisanje pisama i dopisa	66%	51%
7.	pisanje sažetaka	63%	40%
8.	pisanje referata	46%	34%

Usporedba svih četiriju oblika upotrebe stranog jezika pokazuje da i kod sveučilišnih nastavnika i stručnjaka iz prakse postoje razlike u stupnju poznavanja jezika na receptivnoj »pasivnoj« i produktivnoj »aktivnoj« razini, tj. da više i efikasnije čitaju i slušno prate strani jezik nego što ga pišu ili govore.

Postavlja se pitanje da li je takva distribucija posljedica općenito boljeg vladanja receptornim razinama jezika ili je to posljedica koja proistjeće iz potrebe radnog mesta i struke. Odgovor i na to pitanje pokušali smo dobiti iz analize podataka u kojima su anketirani ispitanici trebali da odgovore što, s obzirom na svoje iskustvo i potrebe poznavanja stranog jezika na radnom mjestu, smatraju da bi studenti trebali svladati u toku studija. (Tablica 2.)

Zastupljenost korištenja potrebnih vidova znanja prema prijedlozima anketiranih

Tablica 2.

Red. br.	Oblici korištenja jezika	Sveučilišni nastavnici	Stručnjaci iz prakse	Studenti
1.	čitanje stručnih tekstova	89%	76%	67%
2.	razgovor o struci	48%	72%	34%
3.	razumijevanje govornih stručnih tekstova	22%	42%	31%
4.	pisanje pisama i dopisa	13%	41%	5%
5.	razgovori o općim temama	9%	46%	17%

Zanimljivo je naglasiti da i sveučilišni nastavnici, i stručnjaci iz prakse, i studenti smatraju da bi nastava stranog jezika trebala da razvija sposobnosti za aktivno sudjelovanje u razgovorima o struci. Taj stav je u skladu sa stvarnim sposobnostima korisnika stranog jezika koje su na toj razini aktivnog poznavanja jezika slabije razvijene, pa zato, vjerojatno predlažu da se u nastavnom procesu razviju.

Iz svega proistječe da bi postotak korištenja govornih vidova jezika, i kod sveučilišnih nastavnika i kod stručnjaka iz prakse, vjerojatno, bio veći kad bi njegove sposobnosti na tom planu bile razvijenije.

Postotak ispitanika s obzirom na teškoću u korištenju općeg ili stručnog jezika

Tablica 3.

Red. br.	Vidovi korištenja jezika	Sveučilišni nastavnici	Stručnjaci iz prakse	Studenti
1.	opći jezik	89%	63%	25%
2.	stručni jezik	7%	27%	75%

Ovakvo stanje stvari potvrđuje i odgovor anketiranih (tablica 3), tj. da im je pri upotrebi stranog jezika veća teškoća opći jezik: 89% sveučilišni nastavnici, 63% stručnjaci u praksi. Kod studenata, međutim, ti su odnosi dijagonalno suprotni, pa 75% studenata izjavljuje da im je jezik struke veća teškoća nego opći jezik. Razlozi zbog kojih je stručni jezik studentima veća teškoća mogu se tražiti u:

1. nedovoljnom poznavanju struke,
2. nepoznavanju pravila upotrebe jezika znanstvenog teksta,
3. nevičnosti čitanju teksta za koji student nije prethodno pripremljen eksplikacijom nepoznatog vokabulara i gramatičkih formi.

Možda bi upravo zbog ovih teškoća trebalo razmisliti o načinu kako da se vidovi korištenja jezika (prije svega čitanja) najautentičnije studentima prezentiraju i kako da ostvare postavljeni cilj.

1. Stručni tekstovi ne bi smjeli nadmašivati studentovo poznavanje struke, tako da se nastavnik stranog jezika ne dovodi u situaciju da tumači struku.

2. Dakle, zadatak nastavnika stranog jezika ne smije biti podučavanje struke nego upoznavanje studenata s funkcioniranjem sredstava jezične komunikacije kojom se stručnjak, odnosno znanstvenik, služi u stručnom tekstu (definicija, deskripcija, klasifikacija, izlaganje, tumačenje, hipoteza itd.) i da je funkcija neke rečenice, odlomka ili cijelog stručnog teksta upravo u tome da nešto definira, objasni ili rezimira. Student se također mora upoznati s komunikacijskim tehnikama (usporedbama, kontrastima, davanjem primjera, vremenskim i prostornim slijedom, uzročnostima itd.), a s tim u vezi i logičkim konektorima koji su potrebni za razumijevanje toka misli i izvlačenje implikacija.

3. Kod studenata, dalje, treba razviti komunikativne sposobnosti, koje predstavljaju način na koji se jezični sistem realizira kao upotrebnii, tj. način kreiranja diskursa različitim oblicima jezika. Studenta treba upoznati, npr., s

neverbalnim načinom izražavanja pomoću crteža, dijagrama, tablica itd. i pokazati mu kako je takav način povezan s jezičnim sredstvima u svrhu postizanja potpunog komunikacijskog učinka. Jedan od načina da se takvo razumijevanje razvije jesu vježbe »transfера информација« ili pretvaranje informacija iz neverbalnog oblika u verbalni i obratno. Vrijednost je takvih vježbi u tome što student upotrebljava jezik na smisleni način, kako se od njega traži i u struci, a istodobno se vježba u manipuliranju jezičnim oblicima unutar konteksta važnog za struku. Vježbe tog tipa su djelatnost u kojoj student sudjeluje kao u dijelu učenja svoje struke. I upravo iz takvih vježbi postaje očito da učiti jezik određene struke znači učiti onu vrstu racionalnih i komunikativnih procesa koji su sastavni dio tih struka.

4. Ako u studenta želimo razviti komunikativnu sposobnost čitanja stručnog teksta, onda čitanje ne smijemo tretirati kao zasebnu vještina. Ono treba da uključuje i oralne vježbe i vježbe pisanja. Takve aktivnosti potrebne su da bi student postao svjestan komunikativnih funkcija stranog jezika. Na tom se poznavanju, uostalom, temelje sve četiri jezične sposobnosti i tako vježbanjem ostalih konsolidiramo vještinu čitanja. Ako tako pridemo nastavi čitanja u stranom jeziku, postići ćemo željeni cilj, tj. čitanje stručne literature, ali, istovremeno, i njegovanje govorenja i pisanja. U nastavi stranog jezika čitanje se dosta zanemaruje u korist govornog jezika, tako da su studenti bespomoćni kad se nađu suočeni s tekstrom koji moraju sami dešifrirati. Mislimo, naime, da je zadatak nastavnika da studenta pouči u različitim tehnikama i strategijama koje će mu pomoći da što efikasnije čita, umjesto da mu objašnjavaju nepoznate riječi i teške jezične strukture. Samo tako osposobit ćemo studenta da se kasnije samostalno služi stručnom literaturom.

Proces čitanja je visokokognitivan proces u kojem je potrebna interakcija između onoga što vidimo, dakle vizuelne informacije, i znanja kojim raspolazemo. U stranom su jeziku to znanja na ortografskom, te sintaktičko-semantičkom planu i ona nam omogućuju da ne čitamo svaku riječ. Međutim, studenti čine upravo tu grešku. Koncentriraju se na svaku riječ i zastanu pokušavajući je identificirati u rječniku, a posljedica je čitanje bez razumijevanja smisla rečenice, odnosno međuodnosa rečenica. Student se koncentriira na vizuelnu komponentu, umjesto na već stečeno znanje, iako mu upravo ono u toku čitanja daje najviše informacija. Zadatak je nastavnika jezika da studenta nauči kako će što lakše i efikasnije uspostaviti vezu između vizuelne informacije i informacija koje već posjeduje, da ga nauči raznim tehnikama i strategijama čitanja. Da ga nauči anticipirati sadržaj i hrabro ga pogadati, služiti se kontekstom riječi, rečenice, odlomka, cijelog teksta, osobito iskustvenim kontekstom u razumijevanju nepoznatih riječi, da ga upozna sa složenicama, pravilima za tvorbu riječi, da ga uči prepoznavati posuđenice, npr. riječi grčkog i latinskog porijekla koje inače student poznaje u prerušenu obliku. Kod ekstenzivnog čitanja treba da ga uči da tolerira određene nejasnoće, određuje relativnu važnost informacija, dakle, razlikuje bitno od nebitnoga. Jednom riječi, treba činiti sve kako bi se student uključio u proces čitanja. Studente valja ohrabrvati da čitaju prema svojim željama i interesima. Tako čitanje postaje svrshishodnije. Zato su dobro došla povremena izlaganja, čime se stimulira motivacija, a i odlična je priprema za kasnije potrebe u struci. Jedan od osnovnih principa pri čitanju ostaje: ohrabriti studenta da ne prestano pokušava pogoditi značenje riječi, a da ih tek zatim potraži u rječniku.

5. Što se tiče prevođenja teksta, trebalo bi se zadovoljiti interpretativnom kompetencijom koja se sastoji u razumijevanju, tj. u pronalaženju i shvaćanju glavne ideje teksta, shvaćanju određenih činjenica, kao i u određivanju slijeda događaja, a razumijevanje, umjesto prevođenjem teksta, testirati dobro pri-premljenim vježbama.

6. Takav način zahtijeva i drukčiji odnos nastavnik—student. Nastavnik ne bi trebalo da bude dominantna ličnost u razredu, ličnost koja »sve zna« pa neprestano objašnjava i tumači. Student je zrela ličnost i treba ga ohrabrivati da do maksimuma iskorištava svoje intelektualne sposobnosti — da razmišlja, zaključuje i donosi svoje sudove. Nastavnik treba da se koristi njegovim isku-stvom učenja materinskog jezika pri čemu je već stvorio unutrašnje kriterije učenja, koji mu pomažu i pri učenju stranog jezika. Zato jezični materijal i metode valja prilagoditi kognitivnim sposobnostima studenata određenim njihovom zrelošću.

Da bismo uspješno mogli ostvariti sve ove postupke ili neke od njih, potrebno je vrlo brižljivo pripremiti materijal i adekvatne vježbe. Materijali se ne mogu pripremati samo na pretpostavci da je lista stručnih termina i određeni broj gramatičkih formi jedino što karakterizira neko stručno područje. Naime, stručni vokabular, iako najupadljivija karakteristika stručnih tekstova nije i najvažnija. Trebalo bi, možda, obaviti neke analize koje bi pokazale distribuciju komunikativnih vrijednosti jezika i vokabulara (kako stručnog, tako i općeg), što ga stručnjak u određenom trenutku upotrebljava. Takve bi analize pokazale koje su od tih vrijednosti univerzalne, zajedničke svim područjima, a koje specifične za određeno područje. Rezultati takve analize mogli bi postati osnova za stvaranje »gramatike«, odnosno pravila upotrebe komuni-kacijskih vrijednosti stručno-znanstvenog teksta.

I na kraju — važno je napomenuti da podučavanje jezika nije samo praktična, nego i teorijska aktivnost i da uspješni materijali i metodski postupci u razredu ovise o principima koji proistječu iz razumijevanja što je jezik i kako se on upotrebljava.